

ספר

דרך ישרה

הנהגות ודקדוקי הלכה
של רבינו הגאון החסיד ציס"ע
רבי שריה דבליצקי זצוק"ל

ותחתיו פתוח שער נרחב לבאר מקורו הטהור כפי שנשמע מפי קדשו ומפי כתבו
תוכו רצוף בירורי הלכה מופלאים וחקרי דינים מחודשים מחיבוריו הנדפסים ומכתי"ק
ונוסף עליהם אלפי ציונים ומראי מקומות ומו"מ מגמרא ופוסקים
כאשר תחזינה עיני המעיין

• מהדורת ברקוביץ •

מהדורה חדשה מתוקנת ומורחבת
שלהי מרחשון, תש"פ לפ"ק
פעיה"ת מודיעין עילית

התודה והברכה

לכל התלמידי חכמים שליט"א מתלמידי רבינו ז"ל
במשך השנים, שנענו לקריאתנו מעל גבי המהדורה
הקודמת והואילו להמציא לנו את רשימותיהם היקרות
מהנהגות רבינו ז"ל והליכותיו בקודש, אשר סייעו מאד
בהשלמת ספר זה ובבירור כמה וכמה עניינים והעמדת
דברים על דיוקם [אף כי הרבה מדבריהם לא מצאו מקומם
בספר זה, ואולי עוד חזון למועד אי"ה].
ומכאן תצא הקריאה לשאר כל מי אשר אלה לו,
להואיל לשולחם ג"כ למען נוכל לזכות בהם את הרבים,
וזכות רבינו זי"ע תעמוד לו.

כל הנכתב הינו על דעת הכותב בלבד !

נדפס על נייר שאין
בו חשש חילול שב"ק

אין להעתיק, לאכסן או לצלם
בכל צורה שהיא
בשום פנים ואופן!
© כל הזכויות שמורות

בכל ענייני הספר ניתן לפנות ל:
אשר ברוך פורת
רח' רבי יהודה הנשיא 23
מודיעין עילית
טל': 08-8582376
מס' פקס: 153-88582376
כתובת מייל:
derechyeshara2@gmail.com

נתן פלדמן

• זעילוי נשמת •

מורינז ורבינו, הגאון החסיד, צדיק יסוד עולם
רבי שריה דבליצקי זצוקללה"ה

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד
כי אם בתורת ד' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה
הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו
לא רגל על לשונו, לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו
נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ד' יכבד
יושב בתענית היה, ובמצוות תפילין ישרה, נקי וחסיד במלאכתו למהרה

אנשי אמנה אבדו, באים בכח מעשיהם
היו לנו לחומה, ולמחסה ביום זעם
זועכים אף בלחשם, חמה עוצרים בשוועם
יודעים לעתר ולרצף, נפשם יצאה בדברם
המקרא והמשנה החלכה הקבלה והמסורה
ענו וקוננו זאת להגידה במרה
אי תורה תלמיד והלומדה בטהרה
עלתה למרום עם תיקה ונרתיקה, והדורשה והחוקרה
לומדיה ושונה באישון כמו באורה
מרום עווינו אבדנום, נאספו מנו בחטאינו
מי יתן לנו תמורתו!

יצאה נשמתו בטהרה
ליל שב"ק לסדר מטות-מסעי, ב' באב ה-תשע"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם ומעשיהם הם זכרונם!

לזכרון עולם בהיכל ה'

אאמו"ר הרבני הנגיד הנכבד משרידי דור הישן בר אוריין ובר
אבהן דגרים באורייתא תדירא רב פעלים לתורה ולתעודה

מו"ה **משה יהודה ז"ל**

בן מו"ה **צבי ז"ל** הי"ד

נלב"ע זקן ושבע ימים בדר"ח אלול תשע"ח לפ"ק

ואמי מורתי בעלת מעשים

מרת **גינענדל ע"ה**

בת מו"ה **שלמה ע"ה**

ברקוביץ

נלב"ע ז' מנחם אב תש"ע לפ"ק

דנאיהם והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדים

עברו תלאות המלחמה ונשארו איתן באמונת צור עולמים
נתקיים בהם מאמר הכתוב ובנו ממך חורבות עולם
העמידו בית לתפארת אבותם
והשאירו דורות ישרים הולכים בנתיבותם וממשיכים במורשתם
זכותם יעמוד לזרעם אחריהם להתברך בכל מילי דמיטב

בנם הכותב בדמיע ובגעגועים

אברהם פנחס

מזכרת נצח בהיכל ה'

לזכר ולעילוי נשמות חותני היקה, אוד מוצל מאש מעמק הבכא,
חסיד ועניו, הצנע לכת, עמד כאיתן נגד כל העקלקלות,
שייף עייל ושייף נפיק, סבל וקיבל ללא תלונות,
אציל הרוח וזך הנפש,

ה"ה הרבני החסיד

מוה"ר יצחק ב"ר יוסף הלוי מייזליק זצ"ל

נלב"ע בשם טוב, בשנותיו הגבורות,
ביום ז' אייר תש"ע לפ"ק.
ת.נ.צ.ב.ה.

תורתו אומנתו, ואומנתו בתורתו, דיגיעת שניהם משכחת עון.
ויט שכמו לסבול עול תורה, עול דרך ארץ, עול הגלויות ועול היסורין,
בשילוב רוחני, באמונה פשוטה, בנעימות ובצניעות אשר לא תמצא דוגמה.
אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה,
ה"אורח חיים" היה אורחותיו בכל תקופותיו למרות כל הרפתקאותיו.

העמיד דורות ישרים מבורכים, דור שלשים ודור רבעים,
ומה זרעו, זרע ברכ' ה' בחיים - אף הוא בחיים.

מלכים מתים ומניחים כתריהם לבניהם.
חותני הגדול נ"ע נטל כל החמודות שבעולם,
תורתו התמדתו, מדותיו הנעלות, הסתפקותו, צניעותו ועומק רוחניותו,
והלך לו...לעלמא דקשוט, תחת כנפי השכינה.

אור פניו לא ימוש מאתנו לנצח, עד אשר יבקע כשחר אורו,
וארוכתו מהרה יצמח, כאשר יקיצו וירננו שוכני עפר,
באמור לציון מלך אלוהיך במהרה בימינו אמן.

זכות הדפסת כרך היקר הזה, מוקדש לעילוי נשמתו הזכה

הונצח ע"י חתנו ובתו,

ר' אברהם פנחס ברקוביץ נ"י, וב"ב תחי', לאוי"ט

לעילוי נשמת .
•••••

זקנינו
ר' שלמה
ב"ר אשר פורת (פטלוק) ז"ל
נלב"ע י"ג בשבט, תשע"ז
ורעייתו מרת פנינה ע"ה
ב"ר חיים יהודה צפורן ז"ל
נלב"ע ג' בטבת, תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת .
•••••

זקננו
הר"ר יצחק
ב"ר שמואל בורג (וואלך) ז"ל
נלב"ע ט"ו בתמוז
תשס"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת .
•••••

זקנתנו
מרת חנה לאה פיבלזון ע"ה
בת הגאון הגדול
רבי יואל קלופט זצוק"ל
נלב"ע י"ח מנחם-אב, תשע"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת .
••~•~•••

הבה"ח יואל ז"ל
בן מו"ח הג"ר ברוך יוסף
שיבלחט"א
נלב"ע כ"ו בסיון, תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת .
נאמני

אבי זקננו, ר' שמואל
ב"ר שמואל ז"ל
ורעייתו מרת דבורה ע"ה
ב"ר זאב ז"ל הי"ד

אבי זקנתנו
הר"ר פנחס זעליג ז"ל
בן הגאון הגדול
רבי בצלאל זאב שפרן זצ"ל
ורעייתו מרת אסתר גולדה ע"ה
ב"ר אליעזר זאב הלוי ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת .
נאמני

הבה"ח שמואל ב"ר
פנחס זעליג ז"ל
ר' שמחה (שמעון)
ב"ר פנחס זעליג ז"ל

ר' בצלאל זאב
ב"ר פנחס זעליג ז"ל

ר' ישראל איסר
ב"ר משה ז"ל
ורעייתו מרת רחל
ב"ר פנחס זעליג ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת .
נאמני

רבי שרגא
ב"ר יצחק אריה ז"ל

נלב"ע
כ"ב במרחשון
תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת .
נאמני

הר"ר יעקב שלמה
ב"ר ישראל זללה"ה

נלב"ע
ביום שב"ק, ה' בתמוז
תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

•••
♦ ברכות שמים מעל ♦
•••

יחולו על משפחת רבינו זצ"ל
אשר העמידו לרשותי
בחפץ לב את האוצר העצום
של כתבי וחיבורי רבינו ז"ל
הספונים עדיין בכת"י
כאשר כל מגמתם
לראות בהשלמת החיבור הזה
על הצד הטוב ביותר.

זכות זקנם, רבינו זי"ע
תעמוד להם לברכה והצלחה
וכל מילי דמיטב!

תוכן הענינים

א	הסכמות ומכתבי ברכה
ה	פתח דבר
ז	אודות הספר
כא	דקדוק ההלכה - המלכת השי"ת בפועל

🕎 הנהגות ימות החול 🕎

כה	פרק א' - השכמת הבוקר
	מעורר השחר ♦ נטילת ידיים שחרית ♦ לבישת הבגדים ♦ אכילה ושתייה קודם התפילה ♦ טבילה בכל יום ♦ סדר הפשיטה והלבישה ♦ כיסוי הראש ♦ הנהגת ביהכ"ס ♦ תנאי על כוונת השמות הק' והאמנים ♦ 'לשם יחוד' כללי
מה	פרק ב' - ברכות השחר וברכות התורה
	זמן הברכות ♦ 'על נטילת ידיים' ♦ אשר יצר ♦ אלקי נשמה ♦ ברכות התורה ♦ סדר ברכות השחר ♦ דיוקים בברכות השחר ♦ ניעור כל הלילה
נה	פרק ג' - ציצית
	בגד הט"ק ושיעורו ♦ לבישת הט"ק ♦ הברכה על הט"ק ♦ אופן ההתעטפות ♦ הסרת הטלית
סז	פרק ד' - תפילין
	קיום מצוות תפילין ♦ הידורי תפילין ♦ לבישתן כל היום ♦ ברכת התפילין והנחתן ♦ יציאה מביתו בטו"ת ♦ חזרה לביתו בתפילין ♦ חליצת התפילין ♦ קדושת התפילין ♦ כיבוד בכניסה
פו	פרק ה' - תפילה
	נטילת ידיים ♦ שהייה קודם התפילה ♦ צדקה קודם התפילה ♦ נוסח התפילה ♦ תפילה בדקדוק ובמתינות ♦ כוונת השם ♦ כוונות ע"ד הסוד ניגוני התפילה

פרק ו' - שחרית.....צט

תפילה כותיקין ♦ דיבור קודם התפילה ♦ תפילה שלימה ♦ ההליכה מביתו לביהכ"נ ♦ הכניסה לבית הכנסת ♦ שהייה קודם התפילה ♦ קבלת 'ואהבת לרעך כמוך'

פרק ז' - קרבנות.....קו

סדר הקרבנות ♦ זמן אמירתן ♦ לעולם יהא אדם ♦ חתימת הברכה ♦ פטום הקטורת ♦ סדר המערכה ♦ אנא בכח ♦ רבונו של עולם ♦ איזהו מקומן וברייתא דר"י

פרק ח' - פסוקי דזמרה.....קיו

אמירת פסוד"ז ♦ 'מזמור שיר' ♦ 'ברוך שאמר' ♦ מזמור לתודה ♦ 'אשרי' ♦ צדקה ב'ויברך דוד' ♦ שירת הים ♦ 'שתבח'

פרק ט' - קדיש וברכו.....קכה

אופן אמירת קדיש ♦ דיוקים ♦ קדיש שלם ♦ עניית 'ברוך הוא' ♦ 'ברכו' ♦ ש"ץ קבוע

פרק י' - ברכות קריאת שמע.....קלג

אופן אמירתן ♦ ברכת 'יוצר אור' ♦ אהבה רבה

פרק יא - קריאת שמע.....קלו

קרי"ש קודם הנץ ♦ אחיזת הציציות ♦ כוונה למצוה ♦ אופן הקריאה ♦ כיסוי העינים ♦ קריאת פסוק ראשון ♦ הגיית תיבת 'אחד' ♦ כוונת תיבת 'אחד' ♦ 'ברוך שם' ♦ הפסקים בקריאה ♦ פרשה ראשונה ושניה ♦ פרשת ציצית ♦ השלמת רמ"ח תיבות

פרק יב - ברכה שלאחריה וסמיכת גאול"ת.....קסא

ברכה שלאחריה ♦ סמיכת גאול"ת כותיקין

פרק יג - שמונה עשרה.....קעא

היכון לקראת אלקיך ♦ כוונת הלב כנגד המקדש ♦ תפילת הלחש ♦ משמוש בתש"ר ♦ הכריעות והזקיפות ♦ בברכות שמו"ע ♦ יהיו לרצון ♦ אלוקי נצור ♦ הפסקה לשמיעת קדיש וקדושה ♦ הפסקה לשמיעת ברכת כהנים ♦ זמנים מיוחדים

פרק יד - פסיעות.....קצה

כריעה קודם הפסיעות ♦ פסיעות ישרות ♦ סדר הפסיעות ♦ אמירת 'עושה שלום' ♦ פזור הרגליים ♦ באמצע חזרת הש"ץ

פרק טו - חזרת הש"ץ..... **רג**

פסיעות הש"ץ אחר הלחש ♦ חזרת הש"ץ ♦ פסיעות אחר החזרה ♦ שמיעת
החזרה מהש"ץ ♦ קדושה ♦ מודים דרבנן

פרק טז - ברכת כהנים..... **רטז**

להתברך בכל יום ♦ עקירת הכהנים בתוך ביהכ"נ ♦ עמידתם על הדוכן ♦
הקראה לכהנים ♦ שמיעת הברכה ♦ סמיכה וכפיפת הגוף ♦ או"א ברכנו
וכו' ♦ רבש"ע להטבת חלום ♦ נשי"כ במנחת תעניות

פרק יז - נפילת אפים..... **רכז**

אופן נפילת אפים ♦ סדר אמירתו ♦ שני וחמישי

פרק יח - סיום התפילה..... **רל**

קריאת התורה ♦ 'אשרי' ♦ קדושא דסדרא ♦ קדיש 'תתקבל' ♦ עלינו לשבח
♦ שיר של יום ♦ פטום הקטורת ♦ קדיש דרבנן ♦ לדוד ד' אורי וכו' ♦
מחיל אל חיל ♦ היציאה מבית הכנסת ♦ חזרה לביתו בטו"ת ♦ קרי"ש
לאחר הנץ

פרק יט - עניינים שונים..... **רמ**

זעקה ותרועה בעת צרה ♦ אמירת הזכירות ♦ דעתו מעורבת עם הבריות
♦ מסדרי לימודו ♦ שמירת הלשון

פרק כ' - נטילת ידיים..... **רנא**

לפני הסעודה ♦ קודם הנטילה ♦ סדר הנטילה והברכה ♦ יציאה לביהכ"ס
בסעודה ♦ נט"י לדבר שטיבולו במשקה ♦ מים אמצעיים

פרק כא - הנהגות הסעודה..... **רס**

ברכת 'המוציא' ♦ בציעת הפת ♦ הנהגות הסעודה

פרק כב - ברכת המזון..... **רסז**

כוס של ברכה ♦ מים אחרונים ♦ הסרת הסכינים ♦ עיטוף ♦ כוונה למצוה
♦ ברכת הזימון ♦ בנוסח ברכת המזון ♦ ברכת האורח ♦ ברכת ירושלים
בשבת ויו"ט ♦ יעלה ויבוא

פרק כג - פת הבאה בכיסנין..... **רעה**

ספק פת ♦ באמצע הסעודה ♦ צירוף לשיעור ד' ביצים

פרק כד - ברכות הנהנין..... **רפא**

ברכות הנהנין ♦ בדיני ברכות ♦ דיוקים

פרק כה - ברכה מעין שלש..... **רפז**

הקדמת 'בורא נפשות' ♦ פירות אר"י וחז"ל ♦ דיוקים ♦ 'נחמנו' בשבת
ויו"ט ♦ הזכרת מעין המאורע ♦ לצאת מאחר המברך עבור דבר נוסף

פרק כו - ענייני ברכות פרטיות..... **רצד**

תפילת הדרך ♦ ברכת 'הגומל' ♦ ברוך 'דיין האמת' ♦ ברוך 'שחלק
מחכמתו' ♦ ראיית מלכי אוה"ע ♦ ראיית בתי עכו"ם ♦ ראיית קברי ישראל
♦ עלייתו על הקברים ♦ סדר פקידת הקבר ♦ ראיית קברי עכו"ם ♦ ברכת
'שהחיינו' ♦ ברוך 'שפטרנו' ♦ ברכת האילנות ♦ ברכת ברקים ורעמים
נטילת רפואה

פרק כז - מנחה וערבית..... **שיז**

הנהגות התפילה ♦ מנחה גדולה ♦ טו"ת למנחה ♦ קרבנות קודם מנחה
'אשרי' ♦ תפילת הלחש ♦ נפילת אפים ♦ מנחת תעניות ♦ תפילת ערבית
♦ ברכות קרי"ש ♦ תפילת הלחש ♦ לדוד ד' אורי וכו'

פרק כח - קריאת שמע שעל המטה..... **של**

זמן אמירתו ♦ מצוות קרי"ש וזכירת יצי"מ ♦ סדר הקריאה ♦ שבת ויו"ט
♦ בנוסח ברכת 'המפיל' ♦ הנהגות השינה

פרק כט - תקון חצות..... **שמ**

קימת חצות ♦ 'תקון חצות' ♦ זמן אמירתו ♦ סדר אמירתו ♦ אופן אמירתו
♦ תחינות ולימוד באשמורת הבוקר ♦ ליל שישי

🕯 הנהגות שבת קודש 🕯

פרק ל' - ערב שבת..... **שסא**

ליל שישי ♦ ערב שבת ♦ סדר רחיצה וסיכה ♦ טבילה לכבוד שבת ♦ טבילה
ביו"ט לכבוד שבת ♦ מנחת ערב שבת

פרק לא - הדלקת הנרות..... **שעא**

זמן ההדלקה ♦ מקום הנרות ♦ סוג הנרות ♦ טהרת הידים ♦ אור החשמל
♦ רוב היוצא מהפתילה ♦ נר של יו"ט

פרק לב - קבלת השבת..... **שעז**

הוספה מחול על הקודש ♦ יושב ומצפה ♦ במה מדליקין ♦ סדר 'קבלת
שבת' ♦ זמן אמירתו ♦ סדר קבל"ש בשדה ♦ סדר קבל"ש שבבית

פרק לג - ערבית דליל שב"ק..... **שפה**

התעטפות הש"ץ בטלית ♦ צדקה קודם התפילה ♦ 'ברכו' ♦ ברכות קרי"ש
♦ תפילת הלחש ♦ 'אלקי נצור' ♦ 'ויכולו' שלאחר התפילה ♦ ברכת מעין
שבע ♦ החזרה מבית הכנסת

פרק לד - קידוש ליל שבת..... **שצט**

בתחילת הלילה ♦ הכניסה לבית ♦ 'שלום עליכם' ♦ הקפות השולחן ♦ מיץ
ענבים ♦ קידוש מיושב ♦ כוס של ברכה ♦ 'ויכולו' ♦ כוונה למצוה ♦ בנוסח
הקידוש ♦ שתיית הכוס וטעימת המסובים ♦ קידוש במקום סעודה ♦
הבאת הפת לסעודה ♦ השלמת מאה ברכות

פרק לה - סעודת ליל שבת..... **תיז**

כבוד הסעודה ♦ נטילת ידים ♦ החלות לסעודה ♦ ברכת 'המוציא' ♦ בציעת
הפת ♦ הנהגות הסעודה ♦ ברכת המזון ♦ אחר הסעודה

פרק לו - ליל שבת..... **תל**

קרי"ש שעל המטה ♦ קימת חצות ♦ ניעור כל הלילה

פרק לז - השכמת הבוקר דשב"ק..... **תלג**

מעורר השחר ♦ טבילת שבת שחרית

פרק לח - שחרית של שבת..... **תלט**

שחרית כותיקין ♦ יציאה מביתו בט"ג ♦ צדקה קודם התפילה ♦ סדר
הקרבנות ♦ פסוקי דזמרה ♦ 'נשמת כל חי' ♦ 'ברכו' ♦ בברכת 'יוצר' ♦
תפילת העמידה ♦ קדושה ♦ ברכת כהנים

פרק לט - קריאת התורה..... **תמו**

הוצאת הספר תורה ♦ עמידה אצל הקורא ♦ פתיחת ג' דפין ♦ קריאה
בדקדוק ♦ שמיעת הקריאה ♦ עלייתו לתורה ♦ ראיית מקום הקריאה ♦
'ברכו' ♦ ברכה שלפניה ושל אחריה ♦ קריאה עם הש"ץ ♦ חזרה למקומו
לאחר הקריאה ♦ כיבוד העולים לתורה ♦ 'מי שבירך' ♦ ברכת 'שפטרני'
♦ הגבהת הס"ת ♦ 'וזאת התורה' ♦ גלילת הספר ♦ בפרטי הקריאה ♦ סיום
ספר ♦ עשרת הדברות ♦ קריאת התוכחות ♦ בפרטי הפרשיות ♦ ברכות
ההפטרה ♦ יקום פורקן ו'מי שבירך' ♦ 'א-ל מלא רחמים' ♦ 'אב הרחמים'
♦ ברכה למתענים בה"ב

פרק מ' - ברכת החודש..... **תעז**

ש"ץ לברכת החודש ♦ זמן המולד ♦ דיוקים ♦ במועדי השנה

פרק מא - תפילת מוסף.....**תפ**

נטילת ידים ♦ שהייה קודם התפילה ♦ צדקה קודם התפילה ♦ תפילת העמידה ♦ קדושה ♦ שבת ראש חדש - 'אתה יצרת' ♦ מחיל אל חיל

פרק מב - קידושא רבה.....**תפה**

קידושא רבה ♦ סדר הקידוש ♦ 'לחם משנה' במזונות ♦ פת הבאה בכיסנין ♦ ברכת המשקים ♦ ברכה אחרונה

פרק מג - סעודת יום שב"ק.....**תצ**

סיום קריאת שמו"ת ♦ זמן הסעודה ♦ הקפות השולחן ♦ הנהגות הסעודה ♦ מדרש אחר הסעודה ♦ השלמת מאה ברכות

פרק מד - מנחה של שבת.....**תצה**

מנחה גדולה ♦ צדקה קודם התפילה ♦ 'ואני תפילתי' ♦ תפילת הלחש ♦ פסוקי 'צדקתך' ♦ פרקי אבות

פרק מה - סעודה שלישית.....**תצה**

זמן הסעודה ♦ הקפות השולחן ♦ כיסוי הפת ♦ הנהגות הסעודה ♦ ברכת המזון

פרק מו - ערבית דמוצאי שב"ק.....**תקד**

זמן התפילה ♦ 'לדוד ברוך' ♦ צדקה קודם התפילה ♦ 'ברכו' באריכות נועם ♦ 'ויהי נועם' וקדושא דסדרא

פרק מז - הבדלה.....**תקה**

פרישה ממלאכה ♦ הבדלה ♦ סדר אמירת הפסוקים ♦ ברכת היין ♦ ברכת הבשמים והנר ♦ ההסתכלות בצפרנים ♦ שתיית הכוס וכיבוי הנר ♦ מוצ"ש חול המועד ♦ קיפול הטלית

פרק מח - מלוה מלכה.....**תקיה**

זמן הסעודה ♦ הנהגות הסעודה ♦ חמין במוצאי שבת

פרק מט - במלאכות שבת.....**תקכא**

כבוד שבת ♦ שהייה חזרה והטמנה ♦ הוצאה ♦ קיפול בגדים ♦ שטרי הדיוטות ♦ 'ודבר דבר' ♦ מוקצה ♦ עשיית אהל ♦ בישול ♦ דקדוקים בהכנת קפה ♦ ברירה ♦ השמעת קול ♦ סתירה בכלים ♦ שטיפת כלים ♦ קורע ♦ מקרר ♦ חשמל של שבת

🕎 הנהגות ראש חודש 🕎

פרק נ' - יום כפור קטן.....תקמט

תענית בער"ח ♦ סדר יוכ"ק ♦ תפילה מנחה

פרק נא - ראש חודש.....תקנה

כבוד היום ♦ תפילת ערבית ♦ תקון חצות ♦ פסוקי ר"ח קודם שחרית ♦
מעין המאורע בתפילה ♦ קריאת התורה ♦ מוסף ♦ סעודת ראש חודש ♦
שבת ראש חודש ♦ ראש חודש טבת

פרק נב - הלל.....תקסא

ברכות ההלל ♦ סדר אמירתו ♦ דיוקים

פרק נג - קידוש לבנה.....תקסו

זמן הברכה ♦ סדר ואופן אמירתו ♦ דיוקים

🕎 בירורי הלכה 🕎

סימן א' - בענין הקפידא שלא לילך ד' אמות קודם נטילת ידים שחרית.....תקעז

נספח לפרק א' - הנהגות השכמת הבוקר

סימן ב' - בענין נשיאת כפים במנחת תעניות שקודם פלג המנחה.....תקפד

נספח לפרק ט"ז - הנהגות ברכת כהנים

סימן ג' - בענין ניגוב הידים, אזני הספל, וידיות הברז, קודם נט"י לאכילה.....תרכד

נספח לפרק כ' - הנהגות נטילת ידים לסעודה

סימן ד' - בענין החומרא לחוש בכל פהבב"כ שמא היא פת גמור.....תרלא

נספח לפרק כ"ג - הנהגות פת הבאה בכיסנין

סימן ה' - בענין ברכת מעין שבע, אם הש"ץ כורע בה תחילה וסוף.....תרלה

נספח לפרק ל"ג - הנהגות ערבית דליל שב"ק

סימן ו' - בענין אכילה בין קידוש לסעודה בליל שב"ק.....תרנד

נספח לפרק ל"ד - הנהגות הקידוש דליל שב"ק

סימן ז' - בענין נוסח פתיחת וחתימת ברכה ג' של ברכהמ"ז בשבת ויו"ט.....תרנו

נספח לפרק ל"ה - הנהגות הסעודה דליל שב"ק

סימן ח' - בענין קריאת הפרשה בלחש יחד עם הקורא בתורה..... תרכב
נספח לפרק ל"ט - הנהגות קריאת התורה

סימן ט' - בענין מצב הס"ת בעת ברכות העולה לתורה, ואופן העמדת פני ועיני המברך.... תרסז
נספח לפרק ל"ט - הנהגות קריאת התורה

סימן י' - בדין העולה לתורה אם צריך לקרות גם בעצמו יחד עם הש"ץ..... תערב
נספח לפרק ל"ט - הנהגות קריאת התורה

סימן יא - בענין סדר קריאת התורה דראש חודש..... תרעז
נספח לפרק נ"א - הנהגות ראש חודש

נספחים

תנאים טובים..... תרצא

נוסח ברכה מעין שלש לשבת ויו"ט..... תרצה

נוסח התחינות..... תרצו

סדר קידוש לבנה..... תרחצ

רשימת חיבורי רבינו..... תרצט

הסכמת מרן שר התורה
♦ הגר"ח קנייבסקי שליט"א ♦

בע"ה, י"ז בחשון תש"פ

ראיתי הספר "דרך ישרה" הנהגות מיודעינו הגאון הצדיק כמו"ה
רבי שריה דבליצקי זצ"ל

והנה הגה"צ הנ"ל היה מיחידי הדור ממש בצדקותו וחסידותו וטהרת
לשונו, וכל ימיו היו מקשה אחת של תורה וירא"ש ועבודת השי"ת
מתוך ד' אמות של הלכה, וכבר נתפרסם בחיבוריו הרבים,

וטוב עשה תלמידו הרה"ג ר' אשר ברוך פורת שליט"א שהעלה
הנהגותיו על הכתב, ויפה כתב

י"ז חשוון

מכתב ברכה מבן רבינו זצוק"ל

♦ הגאון רבי דוד דבליצקי שליט"א ♦

בס"ד, י"ז טבת תשע"ט
לכבוד הרב הגאון צמ"ס ר' אשר ברוך פורת שליט"א
שלום וברכה וכו"ס.

אשר בקשתם את ברכתי, הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיבנה, והאף אמנם כי לא זכיתי ללמוד מהנהגותיו של מר אבא הכ"מ אלא ככלב המלקק מן הים, אבל כששמתי ב'דרך' פעמי, ראיתי שאכן היא דרכו הישרה של מר אבא הכ"מ, וממש דמות דיוקנו מנצחת לפנינו בחיבור זה. דמות אדם צדיק וישר, שבקש חשבונות רבים בעבודת ה' ובקיום מצותיו. וכשם שכל דרכיו היו לאפוקי מן ה'מלומדה', כך היה בודק וממשמש ומפשפש (עי' מס"י פ"ג) בכל הלכה ובכל מנהג ובנוסחאות התפילה והברכות, ולא קבל את הדברים כ'מלומדה' אלא אחר חקירה ודרישה, וכפי שהדברים מאירים בחיבור נפלא זה.

וידעתי אשר כת"ר קרא ושנה ושימש ת"ח בהידור רב, ושנים הרבה עשה במחיצת מר אבא, עינו רואה ולבו חומד והיד כותבת על יד על יד, עד אשר במשך שנים הרבה נאסף חומר רב ובנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים. ולא עוד אלא שבבקיאות נפלאה ובכשרון רב הראה פנים ומקור לכל פרט ופרט. אשרי חלקו של כת"ר שזכה והצליח לעשות מצבה נשגבה למר אבא הכ"מ – דבריהם הם זכרונם.

ולי מה יקר שמו של הספר 'דרך ישרה', שהרי היה אבא הכ"מ הישר באדם, "כי הלא ישר הוא גדול מחסיד, כי כת ישרים הם הרואים תמיד פני שכניה, כד"א ישר יחזו פנימו, ישבו ישרים את פניך" (אלשיך על תהלים).

ואמרו במדרש: באותה שעה שמת משה, בכה הקב"ה עליו, אמר 'מי יקום לי עם מרעים' מי יתפלל לפני על בני. ומלאכי השרת בוכים ואומרים 'והחכמה מאין תמצא' ונעלמה מעיני כל חי'. ושמים בוכים ואומרים 'אבד חסיד מן הארץ'. והארץ בוכה ואומרת 'וישר באדם אין', וכל סדרי בראשית בוכים ואומרים 'הצדיק אבד ואין איש שם על לב'. אף לן יאי למבכי על מר אבא הכ"מ, מי יתפלל לפני הקב"ה על ישראל – שהרי לא השאיר אחריו כמוהו בעבודת התפלה לכל ענפיה. והחכמה מאין תמצא ונעלמה מעיני כל חי, מאין ימצא חכם בחכמת התורה בתורה הנגלית ובתורה הנעלמה. והארץ תבכה ותאמר וישר באדם אין – שלא הניח כמותו ישר בין אדם למקום ובין אדם לחבירו (כדפי' המלבי"ם), וכל סדרי בראשית בוכים ואומרים הצדיק אבד ואין איש שם על לב.

והנני בברכת הבנים
דוד דבליצקי

פתח דבר

במה אודה לה' איכף לאלקי מרום, שזיכני ברוב רחמיו וחסדיו לחסות בצל האילן הגדול כמו"ה הגאון החסיד ציס"ע רבי שריה דבליצקי זצוקללה"ה, מאז ראשית ימי בחורותי עת למדתי ביישיבת 'תפארת ציון' הסמוכה לביתו, ועד היום המר והנמהר ב' באב תשע"ח לפ"ק, בעלות נשמתו בסערה השמימה, למגינת לבנו ולב כל ישראל.

חיבור זה, אין מגמתו אוסף של דינים והלכות מרבינו זי"ע, וגם לא לקט הליכות והנהגות במשנתו ז"ל. החיבור שלפנינו, הינו תיאור חי מסדר יומו של בשר-ודם שהתהלך בינינו עד לא מכבר, של מי שהטה אזנו למאמרם 'אשרי איש שישמע למצותיך ותורתך ודברך ישים על לבו', פרק מעליו עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, ונתן אל לבו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו ולהלך ישר כאשר עשאו האלקים, וכך עלה ונתעלה עד כי יצא שמעו בכל הארץ כמי שמהלך בין אנשים ונדמה כבן אדם, אבל באמת אינו אלא מלאך הגר עם בני תמותה, חי חיי אצילות, ומרומם על כל ברכה ותהלה.

עם הסתלקותו של רבינו ז"ל, מטבעו של עולם, אין סוף של מעשיות וספורי מופת נפוצו על פני כל הארץ, כמו גם סדרי תעניותיו וסיגופיו וכו', הדברים אותם עמל להסתיר בימי חייו הסתר בתוך הסתר. אולם מי שזכה להכיר את רבינו זי"ע, אף רק בהכירות מועטת, יודע היטב כי כל אלה הדיבורים לא השיגו את האיש ואת שיחו, לא זו הדרך ולא זו העיר.

רבינו ז"ל היה בחינה מופלאה של 'שלחן-ערוך חי'. במחיצתו אפשר היה לדעת ההלכה על בוריה גם מבלי לפתוח ספר, רק מעיון והתבוננות במעשיו ופעולותיו ובכל הגה היוצא מפיו. כל תנועה ותנועה שלו היתה מדוקדקת עד לאחת, ומתוך התייעצות מלאה עם ארבעת חלקי השו"ע לכל פרטיו ודקדוקיו. הנכנס במחיצתו הבחין תכף כי זה האיש אין לו בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וכי כל מבטא שפתיו וכל אשר ירמזון עיניו וכל הנהגתו ופועל ידיו - הינם הלכה פסוקה. חיבור זה, שנכתב ונחתם במתכונת זו ממש, יעיד על כך יותר מכל.

חרדתו העצומה לדבר ה', שהקיפה את כל יישותו, היתה המחליט הבלעדי על כל תנועה ותנועה שלו בסדר היום, כמו גם על כל דיבור היוצא מפיו. לא בכדי יכל לעמוד במרום שנותיו, ולהעיד על עצמו כי מאז היותו בן י"ח שנים לא דיבר לשון הרע על אדם. כך גם יכל להתבטא פעם כמסיח לפי תומו באזני אחד מתלמידיו שיבל"ח, שכבר עשרים ושנים שנה שלא שכח

הזכרה בתפילה. הן גם בשעות המועטות בהם נתן מנוחה לגופו הק', היה נתון בשעבוד מוחלט להשי"ת ולעבודתו, וכנראה בעליל מן העובדה שכל ימיו קיים תפילת שחרית כותיקין, וגם לא ביטל אמירת תקון חצות, למרות שלא היה משתמש בשעון מעורר.

מיוזם עומדו על דעתו נתן לבו ונפשו לברר וללבן כל מצוה וכל פרט בעבודת ה', משרשי הסוגיות בגמרא והראשונים ועד מסקנת ההלכה בפוסקים, להעלות הלכה ברורה בכל דבר וענין, ולכוין לאור זה את כל מעשיו ודיבוריו ומחשבותיו – כאשר תחזינה עיני המעיין בחיבור שלפנינו. גם סוגיות עמומות שכמעט לא דרכה בהן רגל אדם, או הלכות שרבים נוטים לדוש בעקביהן, היה יורד לבררם וללבנם לארכם ולרחבם עד שנתחוורו הדברים כשמלה, והוציא מתחת ידו משנה ברורה וסדורה, להלכה ולמעשה. כמו כן רגיל היה לברר וללבן נוסחאות התפילות והברכות, התדירות והנדירות, שיהיו כולן ללא יוצא מן הכלל בתכלית השלימות והדיוק, בנגלה ובנסתר.

נר לרגליו היו דברי ה'מסילת ישרים' (פרק יח-יט) אודות עבודת החסיד ליוצרו, אותם העתיק על כריכת ספרו ואליהם שם מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עֲמֵל בימי חייו: "קיום כל המצוות בכל הדקדוקים שבהם עד מקום שיד אדם מגעת, והרחבתן בכל הצדדין שראוי ושאפשר". ואמנם כל ימיו היה נתון ביגיעה בלתי נפסקת למצוא בכל פרט ופרט את הדרך לקיימו באופן המושלם ביותר, על פי הנגלה ועל פי הנסתר, לצאת ידי חובת כל השיטות ולחמוק מכל החששות 'שראוי ושאפשר'.

אין לתאר חרדתו של רבינו ז"ל על כל קוצו של יו"ד בכל פרט בעבודת ה', שיתקיים הכל באופן של 'לכתחילה', מצוה מן המובחר – בין דברים שחיובם מן התורה ובין שחיובם מדברי סופרים, ובכלל זה מנהג ישראל אם רק מיוסד הוא על מקורות נאמנים. ניכר היה היטב על פניו כי אין לו שמחה בעולמו כקיום מצוה בשלימות, ושאין לו צער ועגמת נפש כקיום מצוה בחוסר שלימות.

וכמוכן בהגיע דבר המלך ודתו להעשות, כמה היה זריז ונוהר שלא לקיים המצוה בבהילות או כמתעסק בעלמא 'מצות אנשים מלומדה', אלא מתוך מתינות והתבוננות מתחילה לידע את אשר לפניו, ועי"ז קיומה בשלימות על כל פרטיה ודקדוקיה אחת מהנה לא נעדרה. כמה נפלא היה החזיון בכל פעם, בעת ניגש לקיים מצוה מן המצוות – כלבישת טלית ותפילין, קריאת שמע, זכירת יציאת מצרים, ברכת המזון, קידוש על הכוס, וכו' וכו', איך תמיד נוהר תחילה להיות משתהה מחריש כדי להתכוון לקיום המצוה כראוי במחשבה ובמעשה. לפני כל ברכה מברכות המצוות והשבח וברכות הנהנין, היה נוהר לשהות מתחילה להתבונן על מה מברך ומה צריך לפטור בברכה וכו', ובכלל זה גם כוונה לקיים מצוה מדברי סופרים בברכו על הנאת האכילה.

כך גם היה מזדרז להכין עצמו לכל תפילה ולכל מצוה זמן זמנים טובא קודם הגיע זמנה, וכבר כמה רגעים טרם בואה היה יושב ומצפה מתי יבוא דבר זה לידו ויקיימנו. הן פרט זה ראה רבינו ז"ל כיסוד ושורש העבודה - לקיים כל דבר בנחת ומתינות, ולא בחפזה, וכפי שהיה רגיל לחבב את התחינה הנאמרת ב'הושענות' בימי הסוכות "הושע נא נפש מבהלה", באומרו כי אמנם כן זהו העיקר שהכל תלוי בו.

כל דין וכל הלכה אשר הובאה בש"ס ופוסקים לדינא, היתה מתקבלת אצלו בכבוד ראש, הלכה למעשה, מבלי שום תירוצים והצטדקויות. כך נזהר כל ימיו להיות מעורר השחר (סי' א' ס"א), לקונן על גלות השכינה במשמרות הלילה (סי' א' ס"ב וס"ג), אמירת פסוקי דזמרה בנחת ולא במרוצה (סי' נא ס"ז), קריאת שמע במתינות כפרוטגמא חדשה (סי' סא סק"ד), קריאת שמע קודם הנץ החמה וסמיכת גאול"ת כותיקין (סי' נח ס"א), לימוד אחר התפילה (סי' קנה ס"א), זהירות מדברים יתירים בשבת ויום טוב (סי' שז ס"א), וכן הלאה, יקצר המצע מהשתרע.

ובחמדתו את המצוות, היה מעורר לתחיה גם כל מיני הלכות שנתרופפו או אף נשתכחו לגמרי במשך הזמן. כך היה נזהר לשהות מיושב קודם כל תפילה ולאחריה (סי' צג ס"א), נתינת צדקה קודם כל תפילה, כולל מנחה וערבית ומוסף (או"ח סי' צב ס"י ויו"ד סי' קמט ס"ד), כריעה קודם התחלת הפסיעות (סי' קכג ס"א), כריעה בעת הגבהת הספר תורה כנגד הכתב (סי' קלד ס"ב), לבישת תפילין כל היום (סי' לו ס"א וביאורו"ל שם), אכילת מאכל המכוסה מלמעלה ומלמטה בליל שב"ק זכר למן (סו"ס רמב), אמירת 'ברכו' במוצאי שבת בהמשך גדול ואריכות נועם (סי' רצג ס"ג), יישור הרגליים באמירת קידוש לבנה (סי' תכו ס"ב), תקיעה בשופר בעת צרה רח"ל (סי' תקעו ס"א), ועוד רבים ויותר מהמה, הלוא מהם כתובים ומבוארים על פני החיבור שלפנינו.

זו גם היתה דרכו הישרה מעודו, לחפש תמיד 'מה אפשר עוד לקיים', ולא 'במה אפשר להקל'. כך היה מדקדק באמירת 'עשרתם ערביתם הדליקו את הנר' לבני ביתו בערב שבת (סי' רס ס"ב), לימוד מדרש אחר סעודת שחרית של שב"ק (סי' רצ ס"ב), נטילת מים אמצעיים בין דגים לבשר (סי' קעג ס"ב וכה"ח סק"ט), וכל שכן זהירות יתירה בנטילת ידים קודם אכילת כל דבר שטבולו במשקה (סי' קנח ס"ד), ועוד ועוד. הן כבר בבחרותו, כשהיה חוזר מיישיבת חברון בירושלים עיה"ק לבית הוריו לאחר העדרות של יותר מל' יום, דקדק לעבור קודם בחנות לקנות איזה פרי חדש, כדי לברך 'שהחיינו' בהפגשו עם הוריו (סי' רכה ס"א).

ובאהבתו לדבר ד' זו הלכה, גם זכה לחדש הרבה דקדוקי הלכה שמקום הניחו לו בהם מן השמים, ומהם כמה וכמה דברים שלא עמדו עליהם כלל. וכגון, סיום חתימת ברכות קריאת שמע של ערבית יחד עם הש"ץ (כדי לא להפסיק בשתיקה בין גאול"ת, וגם כדי לצאת שיטת השו"ע לענות 'אמן' בסוף סדר ברכות), כוונה שלא לצאת ידי זכירת יציאת מצרים בפסוקי דזמרה (כדי לקיים הזכירה במקומה בפרשה ג' של קרי"ש), אמירת 'בלי נדר' קודם הלשון 'שיתן' בנוסח מי שברך (שמא אין מועיל חזרה בתוכ"ד בנדריו מצוה), שמיעת ברכת כהנים בסמיכה דייקא (לצאת גם שיטת הזהו"ק דהצבור יושבים), הנחת האפיקומן על

השולחן בזמן אמירת ההגדה (לקיים 'לחם שעונים עליו' גם להסוברים דבו מתקיימת המ"ע דאכילת מצה), כוונה שלא לצאת ידי קריאת שמע בקבלת עומ"ש שבסיום תפילת נעילה (כדי לקיים קרי"ש בברכותיה כראוי), ועוד כהנה וכהנה מאשר דרש ואיזן וחקר בחיבוריו הרבים המלאים מזן אל זן.

משפט הבכורה אשר מבלי משים ניתן אצל רבים להמצוות הבאות מזמן לזמן, לא היה קיים אצלו כלל ועיקר. המצוות התדיריות, היום יומיות, נתקבלו על ידו בסבר פנים יפות לא פחות ממצוות המועדים [כאכילת מצה וד' מינים ונרות חנוכה וכו'], ואולי אף יותר מהם, בהתחשב בהכלל ש'תדיר קודם'. כמה יגיעות יגע עד שזכה לברר האופן המושלם של כוונת והגיית תיבת 'אחד' בקריאת שמע, או של קיום הפסיעות שאחרי תפילת הלחש כראוי. כמה תעצומות גוף ונפש השקיע בקיום מצוות תפילין בשלימות, בשמירת שבת כהלכתה לא רק במעשה אלא גם במחשבה ובדבור דייקא, ועל כולנה בשמירת הלשון ושאר המצוות שבין אדם לחבירו.

ואיה הכתב והמכתב שיוכלו לתאר את סדר תפילתו מידי יום ביומו, מהתחלת ברכות השחר ועד סיום התפילה, ועד בכלל, הכל במתינות מופלאה מלה במלה כמונה מרגליות ממש, בשפה ברורה ונעימה, ובדקדוק התיבות והתנועות, נפשו יצאה בדברו, לא יאומן כי יסופר. ואיה הספר והסופר שיוכלו לתאר הסבלנות שנתן לכל ברכה מברכות המצוות והשבח וברכות הנהנין שהיה מברך מידי יום ביומו, לכל ברכת 'אשר יצר', לכל ברכת המזון, בצאתם מפי קדשו בנחת ובמתינות כמונה מעות, כביכול ברכה זו שמברך כעת היא כל עולמו, ואין בלתה. הן מעולם לא נראה כשהוא זורק ברכה מפיו ח"ו.

אכן את שלימות עבודת האדם ליוצרו במצוות שבין אדם למקום, ראה תמיד בהגיען והתקיימן כמקשה אחת עם המצוות שבין אדם לחבירו. לא מיבעיא קיום חלק זה בשלימות מצד עצמו כשאר כל מצוות התורה, אלא גם, ובפרט, באופן בו חלק האחד מקפח מעט מחבירו, לבחון תמיד מה עיקר ומה טפל, ולסלול את הדרך בה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, בבחינת 'שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל'. כל כך היה הדבר חמור אצלו, עד שבפרט מסויים שהיה מתייגע מאד על קיומו בשלימות, אלא שהיה תלוי בו גם בדעת אחרים, ואירע פעם שהרגיש שלא נתקיים על ידם כראוי כרצונו הטהור, בקול חנוק מדמעות ויתר על רצונו לחזור ולקיימו על ידי אחר לצאת אליבא דכולי עלמא, בחוששו שמא יוודע הדבר להשכנגדו ויצטער מזה.

כך גם היה נוהג זהירות יתירה בענין החומרות שלו, שלא להטריח בהם על אחרים. בשבת של עשי"ת, שהיה מחמיר אז להמנע משטיפת כלי האכילה כל זמן שיש כלים אחרים שאפשר להשתמש בהם (וכדעת האהל מועד, הו"ד ב'בני ציון' ליכטמן ח"ה סי' שכג ס"ו), אזי תכף בצאת השבת, בטרם יבואו הנכדות המופקדות על המלאכה, היה מזדרז לילך לשטוף הכלים בעצמו, בכדי שלא להטריחם על ידי חומרא זו. ובימי הסליחות שהיה אומר בהשכמה ומדקדק לחזור אח"כ לביתו כדי לצאת משם בטו"ת [הנהגה קדושה עליה שמר בקפידא למעלה מיובל שנים], שנה אחת שסבל

ברגליו ונזקק שיוליכו אותו על כסא גלגלים, החליט לוותר על הנהגתו זו בכדי שלא להטריח אחרים בעד החומרא שלו.

וביותר היה רבינו ז"ל מפליא לעשות, בנעימות והחביבות בה היה מוציא לפועל כל הנהגותיו ודקדוקיו בעבודת השי"ת. עם כל זהירותו המופלגת מכל נדנוד של לשון הרע ורכילות, האוירה סביבו תמיד היתה מיוחדת במינה, ובדמותו המלבבת הראה העמים והשרים את יפיה של מצוות שמירת הלשון, וכי לא בשמים היא ולא מעבר לים היא אלא בפך ובלבך לעשותו. כך גם כל הנהגתו בדקדוק ההלכה היתה בנחת ומתוך נעימות מופלאה וחביבות דמצוה, והיה כל הרואה ואמר כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד להשכיל.

זכה רבינו ז"ל להמנות על יחידי הדורות שזכו לשתי שולחנות, והיה נראה בחוש ברכת ה' המלווה את האיש ה'חפץ חיים' של דור האחרון. מבלי שום מסגרת מחייבת, ישב ספון בביתו שנים על גבי שנים, מהשעות המוקדמות של אשמורת הבוקר ועד לאחר חצות הלילה, יושב בתענית היה ובמצוות תפילין ישרה, עוסק בתורה ועבודה יומם ולילה, ובכתיבת מערכות וחיידו"ת בכל מקצועות התורה. ממקום מושבו בחדר הלימוד שבביתו, היתה מצודתו פרוסה בכל קצוות הארץ, בעריכת מאות רבות של תשובות לשואלי דבר ה' זו הלכה, ובכתיבת חיבוריו הרבים בנגלה ובנסתר שמניינם טיפס לא פחות ממנין שנותיו [למעלה מתשעים חיבורים!].

ובמקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו. לא שהיה רבינו ז"ל בורח מן הכבוד, אלא לא העלה על דעתו כלל שיגיע לו 'כבוד' על משהו. דלים הם העט והנייר בכדי לתאר זן אצילי זה של ענוה טהורה. כך גם כל הנהגתו עם הבריות היתה בתכלית הפשטות והענוה, לא יאומן כי יסופר, ומעודו לא הילך בגדולות ובנפלאות.

כמה מופלא היה החזיון בסעודות השבת, בהקפדתו לילך בעצמו לסייע בהכנת האוכל לאורחים, אף כאשר כבר הגיע לגבורות ועוד יותר מזה, ולנוכח הנסיונות להניאו מכך היה משיב בפשטות אופיינית, כי גם אברהם אבינו ע"ה, שהיה זקן ממנו, בכל זאת טרח בעצמו עבור האורחים. כך גם ידוע ידעו התלמידים אוכלי שולחנו בשבתות, כי כדאי להזדרז בשטיפת כלי האכילה תכף בסיום הסעודה, שאל"כ רבינו עלול לעשות זאת בעצמו, כאשר כבר היו דברים מעולם.

ככלל היתה דרכו בקודש, שלא להביט במעלתו לעומת הקטנים ממנו, אלא תמיד לבחון את עצמו בערך הגדולים זי"ע המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם, ובפרט אותם הגדולים שזכה להכיר בצעירותו ולהסתופף בצילם, כמין בעל החזון איש זצ"ל, ורבי יוסף צבי הלוי זצ"ל אב"ד תל אביב-יפו [אודותיו התבטא שדמותו לא משה מנגד עיניו], וצדיקי ירושלים מהם קבל עול דקדוק המצוות בשלימותו, כרבי דוד בהר"ן ורבי יעקב משה חרל"פ ורבי שמואל אפרים פפרמן, זצ"ל – כולם אהובים כולם ברורים כולם גבורים וכולם עושים

באימה וביראה רצון קונם, עד שכבר לא מצא לנכון להחזיק טובה לעצמו, וקיים בדידיה 'והייתי שפל בעיני'.

ואולם על אף היות רבינו ז"ל עניו וסבלן מאין כמוהו, עד כי נדמה היה לבלתי אפשרי להוציא משלוותו [מדה אותה רכש בעמל ויזע, כפי שסיפר לימים], אך בכל מה שקשור לעבודתו הק' ולקניינים הרוחניים שדרש מעצמו, הרי שבזה היה אמיץ כח ורב אונים, ומעולם לא הסכים לוותר לעצמו על קוצו של יו"ד מהנהגותיו. בתעוזתו הכבירה וברוחו הגדולה היה מתייגע כסדר להכניע כל התנגדות של עייפות וחולשה וכו', ונלחם על כך בחירוף נפש בעקביות מופלאה. ענין זה גם נשמע פעם מפי קדשו, בעת שנענה לבקשת צורב צעיר להראות לו הדרך ילך בה ויעשה חיל, ויאמר לו רבינו בכהאי לישנא: תהיה עקשן, ואל תוותר לעצמך. העקשן יצליח!

מיום עומדו על דעתו שמר פיו ולשונו מכל דיבור של לשון הרע ומחלוקת, והתרחק כמטחווי קשת מכל מיני דיבורים על עדות וחוגים למיניהם. עניינים מעין אלו, בכל שם וחניכא דאית להו, לא הורשו להתקרב לד' אמותיו בשום פנים ואופן. במכתב בו מעורר על הזהירות ממחלוקת והחובה לברוח ממנה כמו מאש, מסיים בזה"ל: "וממני יראו וכן יעשו שאינני מתערב בשום דבר, ועושה עצמי כתם ואינו יודע לשאול".

כך גם היתה דרכו בקודש, ללמוד מהדברים הטובים והמועילים שיש בכל חוג ובכל עדה [כהוראתו שבקדושה של מרן הגה"ק רבי הירש מיכל שפירא זצ"ל, שהיתה רגילה על לשונו], ולקבל האמת ממי שאמרו מבלי שום חשבונות. כל הנהגה טובה וישרה שראה אצל מאן דהו, יהיה אשר יהיה, כבר היה אוסף אותה בשתי ידיו אל אוצר הנהגותיו בקודש, כאשר העיקר בעיניו להשלים עצמו ולתקן מעשיו ודרכיו ולעשות נחת רוח ליוצרו.

ואמנם חדשים לבקרים היה מוסיף והולך בשלימות העבודה ובדקדוק ההלכה, עובדה שלא פסקה מעל שולחנו גם בימי שיבה וזקנה. הן רבינו ז"ל מעולם לא 'התעייף' מלהשלים עצמו בהוספת עוד ועוד הידורים ודקדוקים חדשים. לא פעם אחת ולא שתיים בעת הועלה בפניו זכרו של איזה הידור מסויים או מידת חסידות כלשהי, שמסיבות שונות עדין לא נהג בה, היה חותם את הענין באומרו כי "בל"נ מהיום אני מקבל על עצמי להזהר בזה". כמובן כל זה מלבד ה'קבלות' הקבועות שהיה רגיל לדרוש מעצמו ומאחרים לקבל ע"ע פעמיים בשנה - בחודש אלול וביום הלידה [או בזמן אחר באמצע השנה], וגם מלבד ההנהגות שהיו מיוחדות אצלו לימי אלול ועשי"ת, ובמשך הזמן 'זלגו' גם אל שאר ימות השנה. רגיל היה לעורר על ענין זה במליצת לשונו, כי העיקר ח"ו שלא להיות בעבודת השי"ת בן ק' כבן כ' [היינו שעבודת ה' של האדם בהיותו בן ק' תהיה נראית בדיוק כפי שהיתה בהיותו בן כ'].

תאווה השלימות שאפיינה את רבינו ז"ל בכל מה שקשור לעסק התורה ודקדוק ההלכה, ועבודתו העקבית מליאת החיות והשמחה, יצרו סביבו אורה מרוממת שאיננה ניתנת לתיאור.

עם הכניסה למחיצתו, היה הלב מתמלא בשאיפות נעלות וטהורות, ובמין תחושה עזה כי אמנם לא בשר-ודם האדם. עצם השהייה בקרבתו, אף רק לזמן מועט, כבר היה בכוחה לנער את האדם משטף החיים המפותח תחת השמש, ולהשמיע באזניו את חובת האדם ליוצרו: "להודיע בכל מבטא שפתים וכל אשר ירמזון עינים ובכל הנהגה ופועל ידים, כי יסוד לנפש האדם וצבי עדיו והטוב והעיקר והתועלת והיקר אשר בו - עבודת השי"ת ויראתו ותורתו" (שע"ת ש"ג אות קמח).

למעלה מיובל שנים, רבים מבני עליה ומדקדקים במצוות היו נשאבים ממרחקים להסתופף בצל קורתו, או להתפלל ב'מנין ותיקין' שלו הנודע - מי בקביעות, ומי בשבתות וחגים, ומי רק מפעם לפעם. הן דמותו הקורנת של רבינו ז"ל, ולבו הטהור הבוער ביראת שמים ויראת חטא, היה רב חיליה לעורר ישינים מתרדמתם, לרופף אחיזתם ב'מצוות אנשים מלומדה', ולמלא אותם בחשק עז לידע דבר ה' זו הלכה ולקיום המצוות ביתר דקדוק ושימת לב.

ואולם אף כי השפעתו הגדולה של רבינו ז"ל נתנה אותותיה על כל הבאים במחיצתו, וכל הקרב הקרב אל משכן קדשו כמעט בלתי אפשרי היה שתהא יציאתו כביאתו, בכל זאת, לא רבים המה שזכו להכיר מקרוב את דרכיו והנהגותיו, ומעטים ממש שזכו להכנס לקודש פנימה ולראות עבודתו הק' בשבתו בביתו בלכתו בדרך בשכבו ובקומו, ולצקת מים על ידו ממש, פשוטו כמשמעו.

ובכן, מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, אשר מלבד חסדיו העצומים עמדי מעודי ועד היום הזה, עוד עשה את שאינו זוכה כזוכה, ונתן את חינוי בעיני רבינו זי"ע להכניסני בצל קורתו, ובענוותנותו הרבה קירבני קרבה נמרצת, מתחילה בהיותי מוזמן לקידושא רבא בביתו לאחר תפילת הותיקין בשבתות, ובהמשך גם לסעוד על שולחנו מפעם לפעם, עד שהגעתי להיות מאוכלי שולחנו הקבועים בשבתות ובמועדים, ומכאי ביתו הקרובים ביום ובלילה וכו', במשך כשלוש עשרה שנים, עד עלותו בסערה השמימה למגינת לבנו ולב כל ישראל, זי"ע.

והנה ראשיתו של חיבור זה, החילותי כבר מלפני למעלה מעשר שנים, כאשר נוכחתי שנאספו באמתחתי מאות רבות של הנהגות ודקדוקי הלכה ממה שראיתי לרבינו מידי יום ביומו ומידי שבת בשבתו ומועד במועדו, בבחינת 'גדולה שמושה יותר מלימודה', ושיהיה לי לתועלת רבה לסדר הדברים על הכתב כראוי למען יעמדו ימים רבים, ומיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחרני.

ומידי כותבי הדברים עלי ספר, הייתי רגיל לעיין בכל דבר במקורו בש"ס ובפוסקים וכו', כדי להבין ולידע במה דברים אמורים, ולרוב היותי במחיצת רבינו ז"ל, היתה לי גם ההזדמנות לדון לפניו בהלכה ולברר ממנו לטעמו ונמוקו בהרבה מאד עניינים, ובד בבד הייתי רגיל גם לעיין

בחיבוריו המרובים כאשר ידעתי דרכו בקודש להעלות על הכתב כל דבר שנתברר לו בלימודו, ואמנם רבים מהדברים נמצאו מבוארים אצלו בכתובים באר היטב, ונוסף לזה מה שהרחבתי בס"ד מאשר השיגה ידי בדרך עיוני בש"ס ופוסקים וכו', ופרוטה לפרוטה מצטרפת וקובץ על יד ירבה עד שברבות הימים הגיעו הדברים לכדי חיבור שלם.

והנה כבר מלפני כמה שנים הדפסתי עותק מעיקרי הדברים שבחיבור זה, לבקשת רבינו ז"ל שניאות לעבור על רשימותיי, וזכינו שבמשך תקופה ארוכה היה הספר מונח על שולחנו וחלק מהדברים היו לנגד עיניו [וכן נמצאו איזה הערות על הגליון בכת"ק], אולם בעוה"ר נטרפה השעה ורוב הדברים לא עברו את שבט ביקורתו כרצונו, ונוסף על זה עוד הרבה ממה שנכתב ונחתם לאחר הסתלקותו זי"ע, לכן על אף המאמץ הגדול להוציא דבר מתוקן מתחת ידי, סוכ"ס חיבור זה על כל תכולתו ישאר איפוא על דעת הכותב, ומובן מאליי כי כל טעות או אי הבנה וכו' יש לתלות בכותב בלבד, ושגיאות מי יבין [ואמנם בקשתי שטוחה מכל מעיין, באם ימצא איזה טעות או שגיאה, וכן מי שתח"י הוספות או שינויים מפי רבינו ז"ל אודות העניינים הכתובים בספר הזה, נא אל ימנע טוב מבעליו, ויראה לשלוח הדברים בהקדם למען יתוקנו במהדורות הבאות אי"ה, וזכות הרבים תהא תלויה בו].

ומאז חשכו המאורות ונוטל כבוד מבית חיינו, רבים האומרים מי יראנו טוב ומי ישקנו מבאר מים חיים, מימיו הנאמנים של רבינו ז"ל, להכיר קצות דרכיו והנהגותיו וללמוד ממעשיו, ורבו עלי חבירי לזרזו הדפסת החיבור הזה לזיכוי הרבים, ולזכות ולעילוי נשמת רבינו ז"ל אשר מידו היתה זאת ומעשה ידיו כוננהו, ואשר לבו הבוער ביראת שמים ויראת חטא בוקע מבין בתרי הספר הזה מתחילתו ועד סופו, ואולי עי"ז גם החי יתן אל לבו להצטער על האי שופרא דבלי בארעא ויתעורר לאמר מתי יגיעו מעשי וכו', שלא נהיה ח"ו בבחינת 'הצדיק אבד ואין איש שם על לב', ואחר שכבר נדפס חלק נכבד מחיבור זה בתוך שנת האבל על רבינו זי"ע ונתקבל בס"ד באהבה וחיבה יתירה בקרב רבנו ותלמידיהו אשר ברכו עליו ברכות השבח וברכות הנהנין, התעוררתי ביתר שאת להושיב ישיבה על קברו ולזרזו השלמת הספר הזה כאשר השיגה ידי בעה"י, ואף שידעתי כי יש עוד הרבה מה להוסיף ולהרחיב בכמה וכמה עניינים וכו', אבל כבר ארז"ל תפסת מרובה לא תפסת תפסת מועט תפסת.

ספר זה נקרא בשם 'דרך ישרה', באשר זו היתה "דרכו" של רבינו ז"ל מעת נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו - להיות הולך "ישר" כאשר עשאו האלקים, ובכל פרט ופרט היה מתייגע תמיד למצוא את הדרך הישרה בה ימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם בתכלית השלימות, ובשגם זו היתה דרכו מעודו, שלא להכנס בעיקולי ופשורי אלא לילך תמיד ב'דרך' המלך, וכמו שכתב הגר"א ז"ל במשלי (יג, 3) החילוק בין 'דרך' לבין 'נתיב', כי הנתיב הוא מעבר צר שבקל אפשר לסטות ולהכשל, לא כן היא ה'דרך' הרחבה, בה בטוח האדם בדרכו כי לא יבוא לידי מכשול - חיבור זה המנסה

לדרוך בעקבותיו, ולצעוד בדרך אותה סלל בעמל נפשו במשך למעלה מתשעים שנותיו, הנה כי כן שמו נאה לו והוא נאה לשמו – דרך ישר"ה.

בעומדי בפתח השער, לא אוכל לכלוא השתוממותי, בראותי חיבור זה יוצא לאור עולם במתכונתו הנוכחית, מעל ומעבר לכל מה שיכולתי להעלות על דעתי בעת החילותי לסדר הדברים על הכתב לפני כעשר שנים, ובפרט לאור הזמן המצומצם אותו היה באפשרותי להקדיש למלאכה זו בין הפרקים, בהיותי משועבד רוב הימים והסדרים לסדרי הלימוד הקבועים בלימוד מסכתות וספרים אחרים וכו' – הרגשתי, כי אך זכותו הגדולה של רבינו זי"ע, וזכות הרבים המשתוקקים לשתות בצמא את דרכיו והנהגותיו בקודש, היא שעמדה לי להביא את החיבור הזה למה שהגיע.

חובה נעימה היא לי, להכיר ולהוקיר בזה את ידיד נפשי הרה"ג רבי יעקב קארפ (בהגרמ"מ) שליט"א, בעל מח"ס 'שמוש זקנים' ותלמידו חביבו של רבינו זי"ע, אשר לולא מסירותו העצומה ועזרתו תמידים כסדרם, והערותיו והארותיו בכל חלקי הספר, לא היה באפשרות כלל להביא חיבור זה למתכונתו הנוכחית, זאת מלבד מסירותו המופלאה למלאכת הוצאת כתבי רבינו ז"ל לאור עולם, אשר תודות לכך אנו זוכים כבר כמה שנים להגלות נגלות רבים מחיבורי רבינו ז"ל שהיו ספונים בכת"י במשך עשרות בשנים – זכות רבינו זי"ע תעמוד לו ולביתו לברכה והצלחה ברוחניות וגשמיות וכל מילי דמיטב.

ועל הטוב יזכרו, בן רבינו הגאון המובהק רבי דוד דבליצקי שליט"א, מהדיר תורת הראשונים ראבי"ה וראב"ן וכו', אשר טרח להשיב על כל שאלותיי והאיר בהרבה מאד עניינים נחוצים, ובני בנים הרי הם כבנים, ידידי הרה"ג רבי בצלאל דבליצקי שליט"א והרה"ג רבי חיים מרדכי דבליצקי שליט"א, המנצחים ברוב תושיה על מלאכת הוצאת כתבי רבינו ז"ל לאור עולם, אשר העירו והאירו בהרבה מאד עניינים בכל חלקי הספר, ורב חלקם בהשלמת הספר הזה על צד היותר טוב.

וברכה מיוחדת לידידי הרה"ג רבי יעקב שמואל וינוגרד שליט"א, נכדו חביבו של רבינו ז"ל, שבטוב לבו מסר לידי את תכריך הכתבים רשימותיו היקרות מהנהגות רבינו ז"ל, אשר מפיו יקרא אליו הדברים ונכתב בספר, שהרבה הוספות חשובות שובצו בספר על שם מוסרם, וכמה וכמה דברים הועמדו על דיוקם.

ויותר מהמה יושת לראשם ברכת טוב, על שהעמידו לרשותי בעין יפה את האוצר העצום של כתבי וחיבורי רבינו ז"ל הספונים עדיין בכת"י, אשר רק תודות לכך התאפשרה מלאכת

השלמת החיבור הזה כראוי – תהי משכורתם שלמה מאת ד', וזכות זקנם, רבינו זי"ע, תעמוד להם ולביתם לשפע ברכה והצלחה וכל מילי דמיטב.

כמו כן יבואו על הברכה אלו הת"ח שליט"א, מתלמידי רבינו ז"ל ובאי ביתו, שעברו על הספר במהדורותיו הקודמות וטרחו לשלוח הערותיהם המחכימות שהיו לתועלת רבה [ורובם נקבו בשמות ברשימה מיוחדת].

הברכה אחת היא לנדיב היקר והנעלה מאד, תומך תורה ומוקירה, רב פעלים לתורה צדקה וחסד, הלוא הוא כמוה"ר ר' אברהם פנחס ברקוביץ שליט"א, ואיתו עמו ברא כרעא דאבוה, ידא אריכתא דיליה בכל פעליו הברוכים להגדיל תורה ולהאדירה, הגאון רבי מרדכי ברקוביץ שליט"א, אשר בחפץ לב הרימו תרומתם הנכבדה להדפסת ספר זה ברוב פאר והדר – זכרה להם אלקים לטובה עם שאר זכויותיהם הרבות, להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה ולמזכי הרבים, ברוחניות ובגשמיות.

ובכלל זה יבורך אחו"ר הרה"ג ר' שמואל יוסף פורת שליט"א, מקים עולה של תורה במושבה 'בית חלקיה' בהעמדת וביסוס הישיבה הק' 'שערי שמועות' מעת היווסדה, אשר לא חסך שום מאמץ וטרחא כדי לסייע בהשלמת הספר במתכונתו הנוכחית על הצד הטוב ביותר, תהי משכורתו שלמה מעם ד' וזכות הרבים תעמוד לו ולביתו לכט"ס.

וכאן המקום להודות לאכסניא של תורה, הלוא הוא הכולל שע"י ישיבת 'חברת אהבת שלום' פה עיה"ת מודיעין עילית, בצלו אני חוסה זה כמה שנים בחברת תלמידי חכמים מופלגים בתורה ויראה, למוריננו ראש הישיבה הגאון הגדול רבי יעקב משה הלל שליט"א, שמלבד גדלותו בתורה ועבודה וכו', עוד מוסר לבו ונפשו להחזקת הכוללים שתחת חסותו הפרושים מדין ועד באר שבע, ואיתו עמו ידא אריכתא דיליה בכל פעליו הברוכים באתרא דידן, הלוא הוא בנו ידידי הרה"ג רבי שלום הלל שליט"א, אשר גם רב חלקו בהשלמת הספר הזה על צד היותר טוב – יזכו להרחיב גבולם בתלמידים הגונים ובכינון עוד ועוד בתי מדרשות להגדיל תורה ולהאדירה, וחפץ ד' בידם יצליח, אס"ו.

אני טרם אכלה לדבר, אשא עיני אל ההורי"ם שהביאוני לחיי העולם הזה והעולם הבא, אבי מורי הג"ר איל שליט"א ואמי מורתי תליט"א, אשר מלבד מסירותם העצומה לכל צרכי מעודי ועד היום הזה ברוחניות ובגשמיות, גם בהכירם גודל התועלת שבדבר, ויתרו על כל שהיה באפשרותם בכדי לאפשר לי להקדיש את מיטב שנות בחורתי להתאבק בעפר רגלי החכמים, והיו שולחים אותי בחפץ לב לשמש את רבינו ז"ל בשבתות ובמועדים ובכל עת אפשרית למען אלמד ליראה את ה' – הנה שכרם איתם ופעולתם לפנייהם.

ובכלל זה מו"ח הגאון רבי ברוך יוסף פיבלזון שליט"א, אשר בחכמתו המיוחדת פותח שערים בתבונה, וחמותי תליט"א, שבתמיכתם וסיועם לכל צרכנו במסירות מופלאה, רב חלקם בכל אשר לנו.

ועל צבאם זקנינו, הגאון רבי שמואל אביגדור פיבלזון שליט"א ראש מוסדות 'נחלת נפתלי' בעיה"ק צפת ת"ו, והגאון רבי בצלאל זאב פכטהלט שליט"א בעל מח"ס 'צפוני דודי' ג"ח, וביתו תליט"א, שדמותם המיוחדת העומדת לנגד עינינו, סוללת בפנינו דרך להתרוממות מעל המיית העולם הזה, לבחור בחיי אצילות שאין בהם זולתי אהבת תורה ויראת שמים.

הברכה אחת היא לעזרתי בקודש, מנב"ת, שבאופן תמידי לא חסכה מאמץ בכדי לאפשר לי את השהות במחיצת רבינו ז"ל, זאת מלבד טרחתה הקבועה תמיד להסיר מעלי עול חשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, ונשיאתה המיוחדת בעול הבית וגידול הילדים כל הימים באופן מופלא ביותר, ואשר כל חפצה ומאוויה לאפשר את הקדשת כל עיתותי על התורה ועל העבודה, ולולא עזרתה ומסירותה גם היה בלתי אפשרי כלל כתיבת ועריכת חיבור זה – יזכינו השי"ת להמשיך יחד בעבודת הקודש, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה הק', ולזכות עם זרענו וזרעו לאורך ימים ושנים 'לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם' בבריאות גופא ונהורא מעליא, אס"ו.

וכצאתי את הכר"ך, אשא תפילה לפני אבינו שבשמים, שלא תצא תקלה ח"ו מתחת ידי, וישים חלקי מכלל מזכי הרבים, ויהיו הדברים לתועלת להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות בקיום ההלכה בדקדוק - כמשאת נפשו של רבינו ז"ל כל הימים, ונוכה בקרוב למלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים, ותחזינה עינינו בשובו לציון ברחמים, עם תחיית המתים בקרוב בימינו, אמן.

הכו"ח שלהי מרחשון, תש"פ לפ"ק

אשר ברוך פורת

פעיה"ת מודיעין עילית

יבואו על הברכה.

ברכות שמים מעל יחולו על כל הת"ח שליט"א, מיודעי ומכירי רבינו ז"ל ומבאי ביתו, שנטלו חלק בהשלמת הספר הזה והעמדת דברים על דיוקם.

ובפרט הגה"צ רבי שמעון וייזר שליט"א שסייע בידי רבות בהערותיו היקרות ובבירור כמה וכמה עניינים [ואשר גם הוא היה המזרז במשך השנים לכתובת והשלמת חיבור זה ביתר שאת], והג"ר יוסף שוב שליט"א רב ומו"צ פעיה"ת מודיעין עילית, שטרח לעבור על הספר והעיר הערות נחוצות, והג"ר משה בצרי שליט"א ר"כ לתורת הח"ן, שהקדיש מזמנו להאיר ולהעיר בכמה עניינים השייכים לחכמה זו ובעוד עניינים.

וכן הרה"ג רבי אריה ליב גרינמן שליט"א שהקדיש מזמנו לעבור על הספר והעיר הרבה מאד הערות נחוצות וגם סייע בבירור כמה עניינים עמוקים, והרה"ג רבי יצחק בן שמעון שליט"א והרה"ג רבי שמחה כגן שליט"א שעברו על הספר והעירו הערות חשובות, והרה"ג רבי שי כפיר שליט"א שהקדיש שעות רבות לעבור על הספר במהדורותיו הקודמות בדקדוק רב והעיר והאיר בהרבה מאד עניינים, והרה"ג רבי ישראל ארלנגר שליט"א שעבר על הספר כמה פעמים והעיר הערות חשובות.

וברכה מיוחדת להרה"ג רבי מנחם שצ'יגל שליט"א בעמח"ס 'מנחת שמואל', שעבר על הספר כמה פעמים והעיר הרבה מאד הערות נחוצות [ולמעשה היה הוא הראשון שהחל בכתובת חיבור מעין זה בשנת תשס"ח, וכפי שכבר נדפס על ידו בענייני חודש ניסן בהגדה של פסח 'יקרא דאורייתא' (ציק), וגם שם החיבור 'דרך ישרה' ממנו יצא], וכמו כן נעזרתי רבות בקונטרסו הנפלא בהלכות תפילין (הנדפס בסוף ספרו הנ"ל) שם קיבץ מתורתו של רבינו ז"ל בענייני תפילין והמסתעף.

ובכלל זה כל שאר התלמידי חכמים שליט"א מבאי ביתו של רבינו ז"ל, שטרחו להמציא לנו הערותיהם המחכימות שהיו לתועלת רבה, ובפרט (לפי סדר א"ב): הגה"ח ר' ישראל יואל הלפרין שליט"א, הרה"ג ר' אהוד לב שליט"א, הרה"ג ר' שמואל לרנר שליט"א, הרה"ג ר' יעקב עזרא שליט"א ובנו הבה"ח שמעון נ"י, הרה"ג ר' חזקיהו יוסף פרצוביץ שליט"א ובנו הבה"ח משה נ"י, הרה"ג ר' יצחק קדושים שליט"א, הרה"ג יעקב ישראל שטרית שליט"א.

וברכה מיוחדת להרה"ג ר' יעקב ישראל יהודה שליט"א, שבמשך שנים זכה להיות במחיצת רבינו ז"ל באמירת 'תקון חצות' וסייע מאד בסידור ועריכת פרק זה, ולאחיי היקרים, הרה"ג ר' אברהם ישעיהו שליט"א מבאי ביתו של רבינו כמה שנים, והרה"ג ר' ישראל מאיר שליט"א שעבר על הספר כמה פעמים והעיר והאיר מאשר זכה לשמש בקודש קמיה רבינו ז"ל, ולאחיי הבה"ח משה נ"י ששימש את רבינו ז"ל בשנים האחרונות והעיר הערות חשובות.

כולם ישאו ברכה מאת ד', וזכות רבינו זי"ע תעמוד להם ולביתם
לשפע ברכה והצלחה וכל מילי דמיטב.

אודות הספר

ההנהגות המובאות בחלק העליון של הספר, רובן המוחלט ממה שראיתי בעצמי הנהגתו של רבינו ז"ל או שמעתי מפ"ק שכך נוהג למעשה, וכן ממה שדליתי מתוך כתביו במקומות שהזכיר הנהגתו שלו. מכלל הדברים ילמד הקורא, כי הוקדשה תשומת לב מיוחדת שלא לכלול בספר זה כי אם דברים שנתבררו מרבינו ז"ל שנוהג בהם בדוקא, או שעכ"פ היה ניכר זה בבירור, ושלא לסמוך על השערות בעלמא.

במהדורה זו נוספו עוד כמה וכמה הנהגות שנמסרו לנו ממקורות מהימנים [בד"כ הובאו בשם מוסרם ולפעמים בשם 'רשימות תלמידים', למעט דברים שנמסרו מכמה מקורות מהימנים שאז נכתבו בתוך הספר בסתם], ובפרט מרשימותיו היקרות של נכד רבינו, הרה"ג ר' יעקב שמואל וינוגרד שליט"א, שהם דברים ששמע בפירוש מפי רבינו ז"ל שכך נוהג למעשה, ואלה שובצו בספר על שם מוסרם.

היות ואחת ממטרות הספר היא להרבות בדקדוק ההלכה כראוי, כמשאת נפשו של רבינו ז"ל, הלכך בכמה מקומות לא נמנענו מלהביא איזה הנהגות שאין בהן חידוש מיוחד [שמפורשים במשנ"ב וכדו'], ולו בכדי לעורר על קיומם, וכדרכו של רבינו ז"ל בחיבוריו.

חלק הביאורים והמו"מ ההלכתי המובא ב'עקבי דרך', מיוסד על ג' עמודים, וכפי שיוכח המעיין:

(א) מדברי רבינו ז"ל בחיבוריו הנדפסים ובכת"י, שם מצאנו מבואר טעם הנהגתו באר היטב.

(ב) מדברים ששמעתי מפי רבינו ז"ל בטעם הנהגתו, והעליתי הדברים על הכתב, לרוב תוך כדי הצעת הענין מש"ס ופוסקים למען יובנו הדברים לאשורם. כמו"כ פעמים רבות הראה לי רבינו מקור הנהגתו בדברי הפוסקים קמאי או בתראי, ובפנים הצעתי הענין בהרחבה למען יובן נקודת החידוש שבזה [יצוין, כי במקומות רבים היה קשה לייחד את הנקודה שנשמעה מפי רבינו בפירוש בכדי שאוכל להקדים לה 'שמעתי מרבינו', ואזי נאלצתי לבלול דבריו בתוך הצעת הענין, וסמכתי על הודעה זו. אמנם דומני כי המעיין הישר יוכל להבחין מעצמו במקומות בהם הדברים נכתבים בבטחה ובבירור, ואינם רק הצעת הענין בעלמא].

(ג) עניינים שלא איסתייע מילתא לברר מרבינו בפירוש, ובהם רק הצעתי הענין

מש"ס ופוסקים לפני המעיין באופן שיוכל לדון מעצמו לאן הדברים נוטים [ולרוב רמזנו זאת בתוך הדברים בלשון: 'וכנראה' מטעם זה נהג רבינו וכו', וכיוצא ב]. במיוחד ראוי לציין, הדברים שדרך בהם בעקבות הגר"א ז"ל או האר"י והרש"ש ז"ל, שדרכם ומשנתם היתה נר לרגליו כל ימיו, בהם על פי רוב מצאתי בלאו הכי הדרך סלולה להבין טעם הנהגתו, וכאן נמצא כאן היה.

לאור האמור, אך למותר הוא להוסיף, כי חלק הביאורים והמו"מ שאינם העתק מכתבי רבינו ז"ל [והם המנויים לעיל באותיות ב' וג'] אין אחריות רבינו עליהם, וכל טעות ושגיאה או אי הבנה יש לתלות בכותב בלבד!

בסוף הספר נספחו כמה 'בירורי הלכה', תוכנם דברים שקיצרנו בהם בתוך הספר ושם נתבארו באריכות מש"ס ופוסקים וכו', ובתוך הדברים שזרנו את דברי רבינו ז"ל באותו ענין, מפי קדשו ומפי כתבו, עד שיצאו הדברים מחוורים כשמלה.

כמו"כ למען השלמת המלאכה, צירפנו בסוף הספר סקירה מקוצרת של כלל חיבורי רבינו ז"ל, שבדפוס ושבת"י, עם עוד איזה פרטים אודותם, כדי להקל על המעיין החפץ לראות דברים בשרשם. מטעם זה גם הרשינו לעצמנו במובאות בפנים הספר מחיבורי רבינו ז"ל, לקצר בתיאור החיבורים מהם ציטטנו הדברים, בהסתמך על המעיין שיוכל למצוא מבוקשו ברשימה המיוחדת לכך.

והנה מן הראוי היה לייחד כאן הדיבור אודות כמה יסודות חשובים בדרכו של רבינו ז"ל בהלכה ובקבלה ובשילובם יחד וכו' [ולמעשה רבים מהם זרועים על פני החיבור שלפנינו, זעיר שם זעיר שם], אלא שכבר האריכו בזה בטוב טעם נכדי רבינו ז"ל – הרה"ג ר' בצלאל דבליצקי והרה"ג ר' חיים מרדכי דבליצקי, שליט"א – במאמר הנפלא 'אור לישרים' הנדפס מעל גבי קובץ 'ישורון' כרך מ', באופן שאין טעם לכפול הדברים.

ומכל מקום נראה לנכון להזכיר כאן איזה פרטים נחוצים לתועלת המעיינים, ובקצרה ממש: א' בדרך כלל דעת רבינו הגר"א ז"ל היתה נר לרגליו בכל פרט ופרט, למעט בענייני ברכות באופנים שדעת הגר"א לברך בשו"מ [דלא כשאר פוסקים], בהם היה רגיל לנטות מדעת הגר"א ז"ל משום חומרא ד'לא תשא'; ב' בנוסח התפילה נמשך בכמה מקומות בעקבות רבינו האריז"ל בשער הכוונות, והוא בעיקר במקומות שאינם אלא שינויים קלים מנוסח אשכנז; ג' במקומות שיש חלוקה בין האר"י ז"ל לבין הגר"א ז"ל, על פי רוב היה דורך בעקבות הגר"א; ד' ההנהגות שנהג על פי הסוד, הם בעיקר בדברים הכתובים בדברי האריז"ל, ובשמונה שערים המדויקים דוקא; ה' באופנים בהם ההנהגה על פי הסוד אינה

עולה בקנה אחד עם פשטות הדין בחלק הנגלה בגמרא והראשונים, היה רגיל להתנהג כפי העולה ע"פ חלק הנגלה – וראה עוד במאמר הנ"ל מה שהרחיבו במובאות מכתבי רבינו ז"ל בחיבוריו הנדפסים ובכת"י בכל הנ"ל ובעוד הרבה עניינים, ואכמ"ל.

לתשומת לב המעיין:

א. במקומות בהם נכתב בתוך הסעיף למעלה "ראה הערה", הכוונה לרמז על כי בהערה נמצא שינוי או תוספת משמעותית אודות הנכתב בסעיף למעלה.

ב. בסוף כל ענין מחלקי התפילות והברכות, ערכנו רשימת דיוקים ודקדוקים בנוסח התפילה והברכות [בד"כ מופיע תחת הכותרת 'דיוקים'], אשר למעשה תוכנם מתחלק לשנים: א' נוסחאות דווקניות בקטעי התפילות והברכות; ב' שינויים שנהג רבינו לעצמו בעקבות נוסחת הגר"א ז"ל או האר"י ז"ל, וכיוצא בזה – ועל המעיין איפוא לבחון בעצמו בכל פרט ופרט לאיזה חלק הוא משתייך, על פי המבואר ב'עקבי דרך' במקומו.

ג. באוצר הנהגותיו של רבינו ז"ל המובאים בספר זה, ישנם כמה וכמה עניינים שאינם שווים לכל נפש, וכפי שיווכח המעיין, ובכל זאת לא נמנענו להביאם למען ישמעו ולמען ילמדו, ושלא למנוע טוב מן הראויים לכך, אמנם פשוט כי על המעיין הנלבב מוטלת החובה להכיר את מקומו ולידע את אשר לפניו, ולמצות מדותיו בשום שכל והבן, למען ימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ודי בהערה זו.

ד. מחסידותו של רבינו ז"ל בענייני הלכה, להחמיר על עצמו גם בדברים שהיה מקיל בהם לאחרים, ולכן אל יהיה לפלא בעיני המעיין אם המצא תמצא בספר זה דברים שרבינו נהג להחמיר בהם, הגם שבספריו נטה קו להקל [ובפרט באלו הספרים שחיבר מעיקרא עבור כלל הצבור, כסדרת ספרי 'קצור הלכות מועדים' וכיוצ"ב].

ה. בחיבורי רבינו ז"ל נמצאים עוד הרבה דינים והנהגות ודקדוקי הלכה בכל חלקי השו"ע, ומובן מאליו כי אין החיבור הזה מתיימר להקיף את כולם, ואף לא את רובם, ודרך כלל לא הובא כאן אלא אותם הדברים שהיה נוהג בהם בקביעות דבר יום ביומו, והחפץ להרוות צמאוננו יוכל לשים שבט עיונו בעשרות חיבורי רבינו ז"ל שם ימצא כאוות נפשו [וכמו"כ בספר 'זרח השמש' מרבינו (מנהגי מנין ותיקין בתפארת ציון) ישנם עוד הרבה עניינים השייכים לחלק התפילה ובית הכנסת וקריאת התורה וכו', שהרבה מהם לא הובאו בספר זה, מכמה טעמים שאכ"מ].

ו. המובאות ב'עקבי דרך' מחיבורי רבינו ז"ל, אלו הפותחים ומסיימים "במרכאות" - הם העתקת דברי רבינו ככתבו וכלשונו [למעט איזה מילות קישור או שינויים קלים בסדר התיבות למען ירוץ בו הקורא, וכמו"כ בכמה מקומות הוכנסו איזה תיבות בסוגריים מרובעות, בכדי להקל על רצף הדברים], וכשאינם באופן הנ"ל – הם בדרך כלל תוכן דברי רבינו ז"ל בקצרה או בסדר שונה בהצעת הדברים [ובאיזהו מקומן אף בתוספת נופך מעט], ועל המעיין איפוא להתייחס לדברים בהתאם.

ז. הגם שבהרבה מקומות הרחבנו ב'עקבי דרך' לבאר העניינים לאשורם מש"ס ופוסקים, סוכ"ס עיקר מגמתינו היתה להציג לפני המעיין תמונה ברורה למען ישכיל את אשר לפניו מאותו ענין, אך לא התיימרנו להקיף הנושאים עד תכליתם [ובפרט בבירור דעת שאר פוסקי זמנינו שלרוב לא איסתייע מילתא לזה], ואך למותר הוא להוסיף כי בשום אופן אין לפסוק הלכה מתוך הדברים מבלי עיון הראוי.

ח. היות וכתובת ספר זה נמשך על פני למעלה מעשר שנים, על כן אל יהיה לפלא בעיני המעיין אם פעמים באנו בארוכה ופעמים בדרך קצרה, כי לא כל הזמנים ולא כל המקומות שווים וכו' [ומטעם זה גם יתכן ויהיו ספרים מסויימים שציטטנו מהם באיזהו מקומן ואעפ"כ לא נזכרו דבריהם במקומות אחרים וכו'].

ט. המובאות שנזכרו ב'עקבי דרך' שמקורן בתורת הח"ן, אינן אלא למראה מקום בעלמא, היות והכותב לא זכה עדין להגיע למידה זו.

י. ההנהגות שהובאו בספר, הן אלו שהרגשנו שכבר נתבררו כראוי, אולם כמה דברים נאלצנו להשמיט מחמת שלע"ע לא נתבררו לנו כל הצורך, או מסיבות אחרות שאכ"מ, וכן כמה פרטים ששמענו מרבינו בפירוש שאינו חפץ בפרסומם, הלכך מובן מאליו שאין לדייק מאומה ממה שלא הובא בספר.

דקדוק ההלכה - המלכת השי"ת בפועל

הדברים דלהלן, מדברי רבינו ז"ל בדרשתו לראש השנה תשד"מ קודם תקיעת שופר, בה עורר על ענין ה'מלכיות', שהחובה על כל אחד להתאמץ ליישם הענין בפועל, ולא להסתפק באמירה בעלמא, ולפחות שמלכותא דשמיא לא תגרע ממלכותא דארעא (ונדפס בספרו 'לנפש תדרשנו' ח"א, ובספרו 'עת לדרוש' במקומו). מאמר זה, המלא בדברי חזוק לעבודת ה' בכלל ולדקדוק ההלכה בפרט, נושבת בו רוחו הגדולה של רבינו ז"ל בעבודת השי"ת וקיום המצוות בדקדוק, וראינו לנכון להעתיק חלק ממנו בפתח הספר הזה, ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, בפרט כאשר הם נשמעים מפי קדשו של ה'נאה דורש ונאה מקיים'.

"...ושוב מלכותא דשמיא כעין מלכותא דארעא, והננו רואים אשר החיילים חיל המלך, מכל הסוגים, יש לכולם תכתיבים וניהוגים מיוחדים, איך עליהם להתנהג בשעת העבודה למלך, ותכתיבים אלה מקיפים את כל ישותם, ומקיפים גם את הדברים הפעוטים ביותר - שיבתם וקימתם הילוכם ותלבושתם, על הכל יש חוקים איך לעשות ואיך להתנהג, ואם איזה חוט או שרוך וכדומה בתלבושתם אינו כפי התקן וכפי החוקים, הרי מיד נתבעים למשפט, וכמו כן הרמת ידיהם ומצעדם והשתחוויה בפני מי שגדול מהם, הכל מתוכנן, ועונשים כבדים מיועדים למי שמפר כללים אלה ולא מקיים אותם בדיוקים הכי אפשריים.

אף אנחנו, להבדיל, חיילי מלכו של עולם, יש לנו בכל דבר ודבר, ובפרט בסדרי התפילה, דברים אשר לכאורה נראים גם כן כקטנים ושוליים, אך למעשה הם חובקים זרועות עולם, ועולמות שלימים וכוחות עליונים תלויים בהם. ובבחינת 'אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה', ור"ל אם דברים אלו קטנים הם בעינינו, אבל צריך לדעת שאלבא דאמת כל דברים אלה גורמים תיקונים גדולים בעולמות העליונים, ואין אנחנו יודעים מתן שכרן של מצוות.

וכלפי מה הדברים אמורים, כלפי הדברים הנראים בעינינו כקטנים, שבעוה"ר כל איש נוהג בהם כרצונו וכחפצו ורבה העזובה בהם. ולמשל, החזקת הציציות בקריאת שמע, שכתוב להדיא בספרי הפוסקים והשו"ע, ומתי צריך לקחתם ומתי צריך להניחם, ואיך להחזיקם בדיוק, וכנגד איזה מקום בגוף, פרטי פרטים – והנה כמו המשל, אם להבדיל אצל החייל ההוא, לא יהיה השרוך של הכובע או הנעל על מקומו בדיוק, כמה עונשים יגיעו לו, ולמה אנחנו, החיילים של הקב"ה, לכל הפחות לא תהיה כהנת כפונדקית, ואצלינו למשל בענין זה כל אחד נוהג בשרירות לבו, זה מחזיק כך וזה כך, ויש כאלה שגם לגמרי לא מחזיקים.

וכן בענין כיסוי היד בפסוק ראשון של קריאת שמע, שתלוי בזה תילי תילים של סודות, והוא דין בשו"ע, יש כאלה שלא מכסים. קריאת פסוק ראשון של קריאת שמע,

שתלוי בזה תילי תילים של דינים ושיטות בראשונים איך לקרוא, וצריכים ללמוד את זה בעיון ולהסיק המסקנות למעשה, גם בזה רבה העזובה, ואיש לדרכו קורא כמו שלימדו אותו בגן הילדים. ומה בענין הכריעות והפסיעות בשמונה עשרה, ועוד ועוד, שכל דבר ודבר טעון לימוד מעמיק ומקיף, בכל זה מתנהגים איש כרצונו וחפצו.

ואם כן איך אפשר לגשת ולדמיין לעצמנו שאנחנו ממליכים עלינו את הקב"ה על ידי קריאת פסוקים, ואח"כ להמשיך להתנהג ללא כל יחס למה שהכרזנו.

על כן, כיון שהספירה שלנו כבר מתקרבת לשעת ההמלכה, ואי אפשר להאריך, ונתבאר שעצם חובת ההמלכה של הקב"ה שאנחנו עומדים לפניה היא היא הצלתנו בשעת הדין, וגם נתבאר שהמלכה בדיבורים גרידא, ושאח"כ מעשינו יהיו סותרים את כל זה - זה ענין חמור מאד בבחינת 'בשפתם כבדוני ולבם רחוק ממני', ע"כ מוכרחים אנחנו כעת מיד לשוב על הכל, על החמורות ועל הקלות, ולקבל על עצמנו בל"נ מכאן ולהבא לדייק בכל דבר, גם בדבר קטן, או בהנהגה כל דהו, הגם שנראית כקלה בעינינו, אם רק שרשה פתוח עלי הדין ויש לה מקור נאמן - לדייק לקיים כל דבר בזמנו ודיוקו המירבי, ולקבל על עצמינו ללמוד בעיון את כל הדינים הנצרכים לכל דבר ודבר, ולהסיק מסקנות אליבא דהלכתא, שיהיה הכל על פי הדין ממש.

ואז כשאנחנו מקבלים עלינו כל זה, בודאי תהיה ההמלכה שלנו את הקב"ה, לא רק מהשפה ולחוץ, אלא מעשינו יהיו מתאימים את הכרזתנו, כי הרי אנחנו מקבלים בל"נ על עצמנו להיות ממש כדוגמת חיילי המלך המקבלים על עצמם לדייק בכל דבר קטן ובכל תנועה קלה בהיותם בשירות המלך, בכדי להפיק רצון המלך, ק"ו אנחנו עבדי אדון כל הארץ ולא תהיה כהנת כפונדקית.

גם אודות עצם ענין עבודת התפילה, אם היא בקביעות גמורה מדי יום ביומו, דהיינו שהאדם קם בשעה קבועה מדי יום ביומו, ומכין עצמו, ומתחיל להתפלל באופן קבוע, תפילה שלימה מלה במלה, בלי דילוגים והשלמות, במקום קבוע, ובשעה קבועה, וכל שכן אם מקבל על עצמו להתפלל כותיקין - כל זה מראה על עבדות קבועה למלך.

משא"כ אם היום מתפלל בשעה זו ומחר בשעה אחרת, ובמקום אחר, היום בדילוג זה ומחר בדילוג אחר, וכל שכן אם עושה לו לחוק קבוע לקום רק בכדי להספיק 'אשרי' ו'שתבח' ואח"כ בשעת חזרת הש"ץ עומד ומשלים מידי יום ביומו, כל זה סותר ממש את ההמלכה של הקב"ה, וכבר איתא בתקוני זהר (תיקון ו', דף כא ע"א) דאם האדם עושה תורתו ותפילתו קבוע, גם השכינה עוזרת לו באופן קבוע, ע"כ גם כל זה מוכרחים בל"נ כעת לקבל עלינו...".

הנהגות ימות החול

השכמת הבוקר • ברכות השחר וברכה"ת
ציצית • תפילין • תפילה • שחרית
קרבות • פסוקי דזמרה • קדיש וברכו
ברכות קריאת שמע • קריאת שמע
ברכה שלאחריה וסמיכת גאול"ת
שמונה עשרה • פסיעות • חזרת הש"ץ
ברכת כהנים • נפילת אפים
סיום התפילה • עניינים שונים
נטילת ידים • הנהגות הסעודה • ברכת המזון
פת הבאה בכיסנין • ברכות הנהנין
ברכה מעין שלש • ענייני ברכות פרטיות
מנחה וערבית • קריאת שמע שעל המטה
תקון חצות

"דרך
מצוותיך
ארוץ..."

(תהילים קיט, לב)

פרק א' - השכמת הבוקר

מעורר השחר

א. מאד היה זהיר וזריז להתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו.

ב. הקפיד מאד להשכים קום להיות מעורר השחר, ודקדק לקשר לילה ויום מתוך עסק בתורה ותפילה.²

✧ עקבי דרך ✧

1. וכמו שכתב בשו"ע (סי' א' ס"א) "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר", ע"כ, ובמשנה ברורה (סק"א) כי לכך נברא האדם, כמו שאמר הכתוב 'כל הנברא בשמי ולכבודי בראתיו' וגו', ואף אם ישיאנו יצרו בחורף לומר איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול, או ישיאנו בקיץ לומר איך תעמוד ממטתך ועדין לא שבעת משנתך, יתגבר עליו ואל ישמע לו, ויחשוב בנפשו אילו היה נצרך לעמוד לשרת לפני מלך בשר ודם, כמה היה זהיר וזריז לעמוד בהשכמה להכין עצמו לעבודתו, כל שכן וקל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ע"כ.

2. הוא הדין הראשון בשו"ע אורח חיים (סי' א' ס"א) "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר", ע"כ, ומבואר הטור (שם) דיסודו בהנהגת דוד המלך ע"ה שאמר על עצמו (תהילים נז, ט) "וכנור אעירה שחר", אני מעיר השחר ואין השחר מעיר אותי, ע"כ, ועל פי רבינו האריז"ל בשער הכוונות (דף נד ע"ד) ענין ההשכמה קודם עלות השחר לעסוק בתורה עד שיאיר היום, הינו חלק בלתי נפרד מענין קימת חצות לילה.

והנה מצינו בשל"ה (מס' חולין, דרך חיים, דף פט ע"ג, בנדרמ"ח סק"ה) שכתב סוד גדול לקשר יציאת הלילה בהכנסת היום וכן יציאת היום בהכנסת הלילה, לעסוק אז בעבודת השי"ת בדבר מצוה או עסק התורה וכו', והוא מיסוד דברי הזוה"ק בכמה מקומות על הפסוק 'ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד' (עי' פר' אמור דף צג ע"ב, ועוד), ונרמז גם בגמרא ברכות (דף יא ע"ב) שתקנו להזכיר מידת יום בלילה ולילה ביום וכו' יעו"ש, והובא דבריו במגן אברהם (סי' א' סק"א) ומשנה ברורה (סק"ב) דענין גדול לחבר יום ולילה בתורה או בתפילה הן בבוקר והן בערב, ע"כ, ומדברי הבן איש חי (ש"א

1. וכמו שכתב בשו"ע (סי' א' ס"א) "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו, שיהא הוא מעורר השחר", ע"כ, ובמשנה ברורה (סק"א) כי לכך נברא האדם, כמו שאמר הכתוב 'כל הנברא בשמי ולכבודי בראתיו' וגו', ואף אם ישיאנו יצרו בחורף לומר איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול, או ישיאנו בקיץ לומר איך תעמוד ממטתך ועדין לא שבעת משנתך, יתגבר עליו ואל ישמע לו, ויחשוב בנפשו אילו היה נצרך לעמוד לשרת לפני מלך בשר ודם, כמה היה זהיר וזריז לעמוד בהשכמה להכין עצמו לעבודתו, כל שכן וקל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ע"כ.

ואמת מה נהדר היה מראה רבינו ז"ל בכל יום באשמורת הבוקר, איך תכף שניעור משנתו, עוד לפני שטרח להביט בשעון הנצב לנגדו, קודם כל התנער והתיישב וקם בזריזות מופלאה, ורק לאחר מכן "נוכח" לברר אם בכלל הגיע הזמן להתחיל עבודת היום החדש [ואמנם לא פעם אירע שנתברר כי עברו רק איזה רגעים מועטים], כאשר אף באותן שעות שכבר ייחד למנוחת גופו, היתה שנתו בדרך עראי כחייל בשדה הקרב, בהיותו מוכן ומזומן לקימת חצות והשכמת הבוקר וכו', וכמעט תמיד גם ישן בלא שמיכה [ועכ"פ מבלי להתכסות בנוח], ובלבד שלא להתגרות בשינה יותר מדאי (ועי"ע 'קצור הלכות מועדים' ימים נוראים, פ"ב סנ"ג).

גם לרוב חרדתו שלא להפסיד התפילה, מימיו לא הסכין למסור שנתו לשעון מעורר וכיוצ"ב, רק מעצמו כלביא יקום וכארי יתנשא לחטוף את המצוות, הן להיות מעורר השחר והן לקימת חצות, ויהי לפלא, וכבר נשאל על זה מתלמיד אחד, היאך מצליח לכיין עיתותיו בהיותו ישן